

III OSA

Ränne ja pagulus

Inimesed on alati rännanud erinevate piirkondade vahel. Rändeks ehk migratsiooniks nimetatakse inimeste ümberpaiknemist. Migratsioon võib olla riigisisene või piiriülene, püsiv või hooajaline, samuti võib see olla vabatahtlik või sunniviisiline. Nii teise riiki tööle minek, kui inimkaubandus on migratsioon.

MIGRATSIOONI PÕHJUSED

Ajurünnak

MIGRATSIOONI PÕHJUSED JA MÕISTED

Aeg: 10 minutit.

Vanus: 7.-12. klassi õpilased.

Eesmärk: Arutada õpilastega, millised tegurid mõjutavad otsust liikuda. Teadvustada, et suure tõenäosusega on ka nende lähikonnas inimesi, kes on otsustanud ühest riigist teise liikumise kasuks. Vaja läheb: Õpilastele mõeldud küsimused (paberil või ekraanil), paber ja kirjutusvahend.

ÕPETAJALE: Paluge õpilastel vastata järgnevatele küsimustele ja viige läbi arutelu.

ÕPILASTELE:

1. Pane kirja mõni sulle tuttav inimene, kes on sündinud Eestis, ent elab (või on elanud) väljaspool Eestit. Kui oskad, pane kirja, miks nad elukohta vahetasid (nt läks teise riiki ülikooli vms)
2. Pane kirja mõni sulle tuttav inimene, kes on sündinud väljaspool Eestit, ent tuli (püsivalt või ajutiselt) Eestisse elama. Kui oskad, pane kirja, miks nad Eestisse tulid.
3. Kas sisserändega võib sinu arvates kaasneda ka midagi halba?
4. Kas sisserändega võib sinu arvates kaasneda ka midagi head?

ARUTELU TEEMAD/ABISTAVAD KÜSIMUSED: Paluge õpilastel tuua näiteid nende vastustest. Kirjutage märksõnad tahvlile nii, et neid oleks hiljem lihtne grupeerida, nt. kool, pere, töö.

Kui ajurünnak on läbi ja kui õpilased ei ole õppinud mõisteid „tõukefaktor“ ja „tõmbefaktor“, tutvustage neid neile; kui õpilased on neid õppinud, suunake neid meelde tule-tama. Näiteid tõmbe- ja tõukefaktoritest:

Tõmbefaktorid

- Perifeeriast keskusesse
- Majandus
- Ohutus (sh ka nt poliitiline ja religioosne vabadus)
- Parema elu (nt hea majanduslik olukord riigis, arstiabi- ja haridusvõimalused)
- Soovitava sotsiaalse või etnilise grupi olemasolu

Tõukefaktorid

- Inimõigused
- Sõda / vägivaldne konflikt. 2016. aastal sai nendes surma 157 000 inimest ([The IISS Armed Conflict Survey](#)) Kui 2008. aastal oli 63 relvastatud konflikti, milles suri 56000 inimest, siis 2014. aastal oli 42 konflikti, milles suri 180 000 inimest. Mõned konfliktid on kestnud rohkem kui pool sajandit, nt Iisraeli-Palestiina konflikt (alates 1948).
- Nälg. Kõige levinumaks nälja põhjuseks on vaesus ja relvastatud konfliktid. 2016. aasta seisuga kannatas maailmas alatoidetusse tõttu 795 miljonit inimest (üks üheksast inimesest maailmas) ([WHES](#)), neist üle 100 miljoni oli 2017. aastal seetõttu surmaohus ([FAO](#)).
- Loodusõnnetused, nt. üleujutused ja põuad. 1980ndatel hakkas levima mõiste „keskkonnapõgenikud“ – inimesed, kes keskkonnategurite ulatusliku muutumise tõttu ei saa enam oma kodumaal ennast ära elatada. Sellisteks teguriteks võib olla nt. kõrbestumine, mussoonitsüklite muutumine jm.
- Tagakiusamine: poliitiliste ja usuliste vaadete, seksuaalse sättumuse, keele ja rahvuse pärast.

Arutage rände ulatust ja rändesuundi. Tänapäeva ränne on suuremahuline, ent ulatuslikke rändeid on olnud ka varem, nt 1850-1914, kui rännati „Uude Maailma“, oli liikvel 10% maailma rahvastikust, nüüd u 3% ([The Levin Institute](#)). Absoluutarvudes on täna-ne ränne küll suurem: tol ajal oli rahvaarv u 1,7 miljardit ja rändas 170 miljonit inimest, nüüd on 7 miljardit ja rändab 250 miljonit inimest.

Kuigi sageli arvatakse, et ränne toimub peamiselt rikastesse riikidesse, ei ole see nii: 2015. aasta seisuga toimus peamine ränne arengumaade vahel (38%) ja 34% arengumaadest arenenud riikidesse. Peamisteks saatvateks riikideks (st riikidest, kust emigreeruti) olid India, Mehhiko, Venemaa, Hiina ja Bangladesh; peamisteks vastuvõtva-teks riikideks (sihtriikideks) aga USA, Saudi-Araabia, Saksamaa, Venemaa ja Araabia Ühendemiraadid (UAE). ([Maailmapank](#)).

Kui õpilased ei ole õppinud migratsiooniga seotud termineid, võib lühidalt arutada ka neid (nt. küsides õpilaste käest, millised seosed tekivad neil sõnaga „migrant“. Seletage,

et „migrant“ tähendab lihtsalt „rändajat“. [Rahvusvaheline Migratsiooniorganisatsioon](#) defineerib migranti kui isikut, kes liikus või liigub ära oma tavalisest elukohast – olgu see üle piiri või riigisiselt. Lisaks võib tuua selliseid mõisteid, nagu immigrant, emigrant ja inglise keeles kasutatav remigrant (tagasirändaja).

RÄNNE EESTISSE

Sisserännet Eestisse saab jagada laias laastus kahte gruppi – EL-sisene ja EL-väline. Inimesi, kes saavad Eestisse väljastpoolt Euroopa Liitu, nimetatakse ametlikus keeles „kolmandate riikide kodanikeks“. Need grupid on suuruselt enam-vähem võrdsed. Aasta-aastalt on sisseränne tõusnud – 2010. aastal oli see umbes 4000 inimest aastas.

2015. aastal (viimane aasta, mille kohta materjali kirjutamise hetkel on avaldatud statistika) oli Eesti sisseränne veidi üle 6500 inimese. Tabeli kollased read märgistavad inimesi, kes on tulnud Eestisse elama väljastpoolt Euroopa Liitu, sinine rida aga neid, kes tulid teistest Euroopa Liidu riikidest.

Sisseränne Eestisse, EL ja kolmandate riikide kodanikud, 2010-2016

Rände liik ja aasta	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Töötamine	674	1044	525	546	803	1208	1323
Pere	590	894	787	792	976	1079	1117
Õppimine	405	387	422	571	789	1003	1154
Ettevõtlus	65	134	55	46	25	23	16
Muud alused	119	111	81	92	91	94	76
Rahvusvahelise kaitse saaja ja tema pereliige	17	17	23	10	23	100	171
EL kodanikud	2100	2117	2578	3378	3041	3172	n/a
KOKKU	3970	4704	4471	5432	5748	6679	n/a

Politsei- ja Piirivalveamet, EIM 2017 autorite arvutused. Tabel ei sisalda Eestis sündinuid, määratlemata kodakondsusega isikuid ning isikuid, kellele on varasemalt väljastatud elamis-luba mõnel muul alusel.

Kuigi meedia põhjal võib tunduda, et Eestisse tuleb palju uus-sisserändajaid Aafrikast või Araabia maadest, ei ole see siiski nii. Üle kolmandiku (33%) 2015. aastal elamisloa saanud sisserändajatest olid pärit Venemaalt ja Ukrainast, seejärel oli kõige rohkem USA-st pärit inimest (2,2 %), Nigeeria (1,9%) ja India (1,5%). Enamik inimesi, kes tulevad väljastpoolt Euroopa Liitu, tulevad Eestisse töö või pere tõttu või õppima. 2015. aastal oli vaid 100 inimesi 6679 inimesest pagulased ehk rahvusvahelise kaitse saajad ja nende pereliikmed, mis teeb umbes 2% kogu sisserändest. ([EIM 2017](#))

2016. aastal rändas aga [Statistikaamet](#)i andmetel Eestisse sisse 14 822 inimest ja Eestist välja 13 792 inimest, teatab Statistikaamet. Enamik nendest inimestest, kes liikusid sisse või välja, olid Eesti kodanikud, ent nende seas oli lahkujaid rohkem kui saabujaid. Ka 2016. aastal olid Eestisse sisserändajad pärit enamasti Soomest (45%), Ukrainast (11%) ja Venemaalt (11%). 88% sisserännanutest on pärit Euroopast, enamasti Euroopa Liidust.

Rahvusvahelisel tasandil lähtutakse pagulastemaatikas ÜRO konventsioonist, mis võeti vastu peale teist maailmasõda, 1951. aastal Genfis ([Genfi pagulasseisundi konventsioon](#)). Selle järgi nimetatakse pagulaseks sellist inimest, kes „põhjendatult kartes tagakiusamist rassi, usu, rahvuse, sotsiaalsesse gruppi kuulumise või poliitiliste veendumuste pärast viibib väljaspool kodakondsusjärgset riiki ega suuda või kartuse tõttu ei taha saada sellelt riigilt kaitset või kes nimetatud sündmuste tagajärjel viibib kodakondsusetuna väljaspool oma endist asukohariiki ega suuda või kartuse tõttu ei taha sinna tagasi pöörduda.“

Eestikeelse konventsiooni tekstiga võib huvi korral tutvuda [Riigiteatajas](#).

Genfi konventsiooniga liitunud riikidel on kohustus pakkuda varjupaika inimestele, kes kuuluvad selle määratluse alla, ning selline kohustus on ka Eestil, mis liitus Genfi konventsiooniga 1997. aastal.

Genfi konventsiooni kohaselt nimetatakse pagulaseks inimest, keda ähvardab isiklik oht – nt Rohingya moslem Birmas, sest on teada, et selle grupi liikmeid rünnatakse sageli lihtsalt sellepärast, et nad on moslemid. Või inimest, kes elab Tšetšeenias ja on homoseksuaal ja on teada, et Tšetšeenias võimud mitte ainult ei kaitse homoseksuaale, vaid võivad koguni ise neid kinni pidada ja ka surmanuhtlust rakendada.

Siiski nimetatakse igapäevases kõnes pagulaseks ka neid inimesi, kes põgenevad sõja eest ja kes isiklikult ei ole ohustatud, siiski tähendaks relvastatud konflikti piirkonda tagasi minemine neile suure tõenäosusega ohtu, olgu nad siis moslemid või kristlased, homo- või heteroseksuaalid. Lisaks on olemas ka siseriiklikud põgenikud – inimesed, kes on küll sunnitud oma kodudest lahkuma, ent ei lähe teise riiki, vaid jäävad elama enda kodumaale teise kohta. Kuigi neid ei loeta pagulasteks, on nende ees seisvad väljakutsed paljuski samad.

Selleks, et inimene saaks Euroopa Liidus (seega ka Eestis) pagulaseks tunnistatud ja saaks varjupaika, peab ta läbima teatud protsessi. Kui inimene saabub mõnda EL riiki ja palub varjupaika (esitab taotluse varjupaiga saamiseks), nimetatakse teda varjupaigataotlejaks. Seejärel hakkab vastava riigi ametkond selle inimese esitatud andmeid uurima. Eestis teeb seda Politsei ja Piirivalveamet (PPA).

Kui PPA leiab, et inimene esitas valeandmed kas enda isiku kohta või teda ähvardava ohu kohta, saadetakse inimene Eestist välja. Kui aga leitakse, et inimest tõepoolest ähvardab tema koduriigis oht, antakse inimesele varjupaik Eestis. Ametlikus keelepruugis öeldakse, et inimene „saab rahvusvahelise kaitse“. Ükski pagulane ei saa endale Eestis automaatselt õigust jääda alaliseks – luba Eestisse jäämiseks antakse piiratud ajaks (1 aasta või 3 aastat), seejärel tuleb Eestis elamise luba pikendada ja Eesti Vabariik teeb uuesti otsuse, kas inimene võib jääda või enam ei või. Pärast 5 aastat Eestis elamist võib inimene taotleda alalist elamisluba ja pärast 8

aastat Eestis elamist võib ta taotleda ka kodakondsust. Selleks peab ta oskama teatud tasemel eesti keelt – ja kodakondsuse saamiseks peab tegema lisaks ka kodakondsuseksami.

Ka Eestist on põgenetud. Näiteks leidis üks suur põgenemislaine aset 1944. aasta suvel ja sügisel, kui Eestis lahkus u. 80 000 inimest, kellest teel hukkus 6–9%. Allikas: [Estonica](#)

KUI PALJU ON MAAILMAS JA EESTIS PAGULASI?

Esmakordselt peale teist maailmasõda on oma kodudest lahkuma sunnitud inimeste arv ületanud uuesti 50 miljoni piiri. [UNHCR](#) andmetel oli 2016. aasta seisuga selliseid inimesi 65,5 miljonit. Umbes 2/3 neist jääb oma kodumaale ja nendest tavaliselt ei räägita kui pagulastest. Enamik neist, kes lahkub enda riigist, jõuab aga lähimasse riiki ja jääbki sinna. Kuna peamised konfliktikolded asuvad arengumaades, siis enamik põgenikke elabki naabruses asuvates arengumaades.

KUS ON KÕIGE ROHKEM PÕGENIKKE?

2016. aastal oli kõige rohkem põgenikke nendes viies riigis:

Türgis – 2,9 miljonit inimest

Pakistanis – 1,4 miljonit inimest

Liibanonis – 1 miljon inimest

Iraanis – 979 400 inimest

Ugandas – 940 800 inimest

MILLISTEST RIIKIDEST SAABUB KÕIGE ROHKEM PÕGENIKKE?

2016. aastal oli kõige rohkem põgenikke pärit nendest viiest riigist:

Süüria Araabia Vabariik, kust on põgenenud 5,5 miljonit inimest

Afganistan, kust on põgenenud 2,7 miljonit inimest

Lõuna-Sudaan, kust on põgenenud 1,4 miljonit

Somaalia, kust on põgenenud 1 miljon inimest

Sudaan, kust on põgenenud 650 000 inimest.

[Eesti Pagulasabi](#) andmetel andis perioodil 1997-2016 Eesti rahvusvahelise kaitse 326 inimesele. Kõige enam kaitse saajaid on selle 20 aasta jooksul olnud pärit Ukrainast (80 inimest), Süüriast (76), Iraagist (28), Afganistanist (25), Sudaanist (25) ja Venemaalt (25).

Pagulastega on seotud mitmeid eelhoiakuid ning hirme. Nagu kõikide stereotüüpidega, on need eelhoiakud seotud valikulise (ja vahel ebatõese) info põhjal arvamuse kujunemisega ja liigse üldistamisega. Ülaltoodud faktid aitavad olukorda asjakohasemalt kirjeldada, ent üldistamise vähendamiseks sellest ei piisa. Seetõttu on materjalis toodud ülesanded, mis aitavad suunata õpilast mõtlema selle peale, milliseid valikuid tuleb pagulastel teha ning millised tunded kaasnevad kodumaal toimuva vägivallaga ja sundlahkumisega kodust, samuti käsitletakse küsimust, millised väljakutsed võivad kaasneda uues kohas elu alustamisega.

Sageli võib kuulda arvamust, et Lähis-Idas väljendavad inimesed end vägivaldsel teel, selle asemel et teha seda läbi kunsti või muusika (nt. tõmmatakse paralleele laulva revolutsiooni ja Eesti välja astumisega NSVL-st). Loomulikult ei ole see nii. Selline kujund on tekkinud kombinatsioonist, kus meedias käsitletakse peamiselt Lähis-Ida konflikte (vt all meedia) ning 19. sajandi lõpul valitseva koloniaalmõtlemise jääkmõjudest (vt ülal „Euroopa kolonialism“).

Enamasti kui räägitakse Lähis-Ida ja Põhja-Aafrika kunstist, esitletakse kas ajaloolist vaadet (Vana-Egiptuse kunst, araabia kalligraafia, Pärsia miniatuurid jms) või Lähis-Ida folkloori. Tänapäeva Lähis-Ida kunstist kuuleme harvem. Tänapäevase Lähis-Ida kunsti sagedasteks teemadeks on kiire areng ja sellega seoses ka traditsioonilise ja kaasaegse eluviisi põrkumine, korrumpeerunud ja vahel ka vägivaldsed valitsussüsteemid, sõjad ja pagulased – see on kontekst, milles kunstnikud elavad ning mida nad peegeldavad.

Nizar Ali Badr on üle kolmekümne aasta läinud iga päev Latakia randa ja korjanud erineva kuju ja suurusega kive, et luua nendest pilte, kirjutab [BBC](#). Kui 2011. aastal algas sõda ja tõi tema igapäeva ellu purustatud kodusid, põgenevaid peresid ja tapetud lapsi, tekkisid need teemad ka tema kunsti.

Enne sõda liimis Nizar kivid kaartidele, ent sõjaajal muutus liim liiga kalliks. Nüüd teeb ta pildi, hoiab seda natuke aega ja võtab selle siis lahti, et teha uus pilt. “Ma teen oma piltidest fotosid, see on ainuke viis, kuidas säilitada neid ja lasta inimestel neid näha,” ütleb ta.

Hoopis teistsuguste vahenditega teeb oma kunsti Süüria kaasaegne kunstnik [Tamam Azzam](#), kes loob ainulaadseid kombinatsioone digitaalkunstist ja poliitilisest sõnumist: pommitamise käigus purustatud Damaskuses asuvale maja fotole on arvutitöötluse abil lisatud tuntud austria kunstniku Gustav Klimt'i maal „Suudlus“, mille kohta Briti ajaleht [The Guardian](#) kirjutas: „Maal, mille kullavärvi vaim on materialiseerunud varemetes majafassaadile, on kirglik palve kõikehaarava armastuse järele.“

„Suudlus“ on osa suuremast sarjast „Süüria muuseum“, mille raames Tammam Azzam seab kontrastsed, kirkavärvilised maailmakuulsad tööd (õigemini, elemendid nendest töödest) kokku mustvalgete fotodega, mis kujutavad sõjast laastatud Süüriat. Nii tantsivad Matisse'i kuulsad puna-oranžid inimfiguurid majavaremetel, Gauguin'i Tahiti kaunitarid istuvad pagulaslaagris ja vaatavad mõtlikult enda ümber; Mona Lisa naeratab hävitustöö keskel.

Kunst annab väljendusvõimaluse ka lastele, kes saavad paberile panna oma muresid ja rõõme. Laste pildid aitavad käsitleda pagulasteemat ka nooremate õpilastega, kellel mõnikord on lihtsam suhestuda samaealise lapsega.

11-aastane Shadi on üks nendest tuhandetest Süüria lastest, kes põgenesid Ida-Aleppo rünnakute eest. *“Ma joonistasin erinevaid puuvilju, nagu banaanid, apelsinid ja mandariinid. Ma ei ole väga ammu saanud puuvilju süüa”* ütleb ta. Mitmeid kuid kestnud blokaad ja rünnakud on

tähendanud talle toidupuudust, ta on pidanud olema varjus keldris ja ei ole saanud käia koolis, ega mängida väljas teiste lastega.

14-aastane Myassar on pärit Damaskuses asuvast Yarmouki laagrist. “Ma joonistasin enda ja oma õe nutmas, kui isa pea kaks aastat tagasi meie juurest lahku. Me ei tea temast midagi. See on mu kõige kurvem mälestus,” ütleb poiss. ([Global Citizens](#))

Harjutus 1

MIDA MA KAASA VÕTAKS?

Aeg: 20 minutit.

Vanus: 6.-12. klassi õpilased.

Eesmärk: Läbi lihtsate lugude suurendada õpilaste arusaamist, et igal pagulasel on oma lugu. Need lühikesed lood peegeldavad pagulaste kodust lahkumise tausta, igatsust endise turvalise elu järele ja nende lootusi.

Vaja läheb: Võimalust näidata pilte (ekraanil või paberil).

ÕPETAJALE:

1. Tutvustage õpilastele juhiseid ja paluge mõelda, milliseid asju võtaksid nad põgenemisel kaasa. Kui on rohkem aega, laske õpilastel jagada oma mõtteid ja arutage, kas mingid asjad on paljudel ühised (nt raha, pass jm).

2. Kui õpilased on ülesandega valmis saanud, näidake neile pilte erinevatest esemetest (vt. all) ja küsige, kas nad tahavad midagi sellest kümnest asjast ära vahetada (asjade pilte võib muuta vastavalt õpilaste vanusele). Kui on aega, võite paluda õpilastel peegeldada, kas nad muutsid midagi ära ja miks.

3. Seejärel rääkige neile, et nad on sattunud olukorda, kus nad peavad osad asjad maha jätma oma teel ning võivad kaasa võtta vaid neli asja. Millised asjad need nüüd oleksid?

Foto perekonnast

Lemmiktoit, mida ei ole riigis, kuhu nad lähevad

Telefon

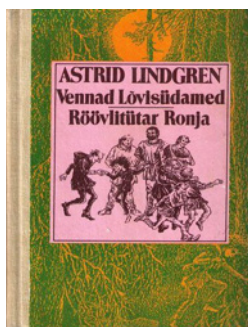

Telefon

Lemmikraamat

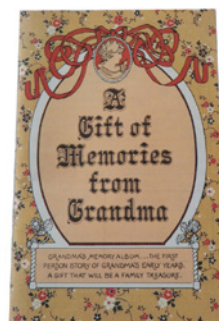
Lemmikehe

Hariduse omandamise tunnistus

Vanaema kingitus, nt raamat, milles ta kirjutab oma elust (või muu kingitus)

Mänguasi, millega sul on seotud palju mälestusi

Raha

ÕPILASTE:

Sinu kodumaal on alanud sõda ja sa oled sunnitud lahkuma. Suure tõenäosusega su kodu hävib ja sa ei saa sinna enam kunagi tagasi pöörduda. Ainuke suund, milles saab minna, viib Venemaa poole, aga suure tõenäosusega ei saa sa Venemaale jääda, vaid pead edasi liikuma Armeeniasse, Gruusiasse või Moldovasse. Sa pead reisima väikese kotiga ja palju asju kaasa võtta ei

saa. Osa pereliikmetest peab jääma Eestisse – nad on liiga vanad või haiged, et seda reisi üle elada.

**Pane kirja, millised kümme asja võtaksid sa sel juhul endaga kaasa?
Kümne asja hulka ei kuulu pass, selle saab võtta lisaks.**

- ◆ **ARUTELU TEEMAD/ABISTAVAD KÜSIMUSED:** Kui ajaline raam oli kitsas ja eelnevalt ei olnud aega arutelu läbi viia, paluge õpilastel tuua näiteid selle kohta, mida nad võtaksid ja miks. Arutage, kas valiku tegemine oli kerge? Millised tunded olid neil teise valiku tegemisel? Seejärel tutvustage neile lugusid ja pilte asjadest, mida Süüria põgenikud on kodust kaasa võtnud. Alltoodud linkidel (BBC, Care, Mercy Corps) leiate soovi korral ka teisi esemeid ja lugusid.

„Ainuke asi, mida ma Süüriast kaasa võtsin, on vile,“ ütleb Firas. „Ma õppisin Damaskuses (Süüria pealinnas) kehalise kasvatususe õpetajaks. Minu treener, kes oli ka mu hea sõber, kinkis mulle 2008. aastal kooli lõpetamise puhul selle vile. See meenutab mulle mu esimest päeva tööl, kui ma olin noor ja õnnelik, et ma sain tööle. See meenutab mulle ka mu treenerit. Ta rööviti Damaskuses ära ja hiljem tapeti, kuigi ta pere maksis lunaraha, et teda vabastada.” ([BBC](#))

„Mu ema kodus selle kinda minu venna Leithi jaoks. Ta kandis seda alati, nii suvel kui talvel. See on kõik, mis mul temast järel on. Ta sai sõjas surma. Ta oli ainult 17-aastane,“ ütleb Raneem. ([Care](#))

„Ma olin kuulnud teistelt inimestel, kes proovisid põgeneda, et ma ei peaks endaga kaasa võtma mingeid väärtuslikke asju. Nii ma siis ei võtnudki midagi peale sularaha. Mu tädipoeg ütles mulle, et ma võtaksin õhupalli ja andis mulle ühe. Ta soovitas, et kui ma pean merd ületama, paneksin ma selle sisse raha, et see märjaks ei saaks. Ma olen selle õhupalli alles hoidnud. See meenutab mulle mu tädipoega. Ta oli sama vana kui mina, tal oli isegi sama nimi. Ta suri mürsutabamuse tagajärjel Idlibi provintsis kaks kuud peale seda kui ma Süüriast ära läksin.” ([BBC](#))

19-aastane Sumaya võttis kaasa kaardi, mis lahti tehes muusikat mängib. „Selle kaardi kinkis mulle sünnipäevaks mu parim sõbranna. Ma võtsin endaga kaasa ainult selle kaardi. Kaks päeva pärast mu sünnipäeva mu sõbranna tapeti. Kui ma olen kurb või vihane, teen ma selle lahti ja siis on mul tunne, et mul on veel lootust.” ([Mercy Corps](#))

30-aastane Salsabeel [*hääldatakse: Salsabiil*] põgenes koos oma kolme lapse ja abikaasaga Süüriast peale seda kui nende maja hävis. Nad ei saanud hävinud majast enam midagi kätte ja nii ei olnudki neil midagi, mida kaasa võtta. Ainuke, mis Salsabeelil nüüd järel on, on tema kolm last. ([Mercy Corps](#))

„Ma võtsin endaga Suurbritanniasse kaasa ühe CD. Selle kinkis mulle mu pruut kui me hüvasti jätsime. Selle laulja nimi on Fairouz ja ta on üks kuulsamaid lauljaid kogu Lähis-Idas. Selle albumi nimi on „Jah, on lootust“. Ma olen oma pruudile püüdnud viisat saada, kuid talle keelduti andmast. Ma loodan, et näen teda kunagi uuesti.” ([BBC](#))

“Kui me lahkusime kodust, haaras ta oma kaisukaru ja klammerdus selle külge sama kõvasti kui minu külge,” räägib Faten’i ema. ([Care](#))

Tänases Eesti ühiskonnas väljendatakse sageli muret selle üle, kui palju uussisserändajad on valmis aktsepteerima Eesti kultuuri. Iseäranis sageli kerkib see küsimus esile seoses Lähis-Ida ja Põhja-Aafrika piirkonnast pärit sisserändajatega, kuna meedia fookus on teravalt olnud just sellel grupil.

Kohanemine on protsess, millel on oma kindlad etapid, nagu ka soodustavad ja takistavad tegurid. Me kõik saame teha midagi selleks, et uustulija kohanemini latusamalt kulgeks.

Kohanemise teema käsitlest võib alustada arutelust kultuuri üle.

Ajurünnak

KULTUUR ON.....?

Aeg: 10 minutit.

Vanus: 7.-12. klassi õpilased.

Eesmärk: Pakkuda õpilastele võimalus lahti mõtestada mõiste “kultuur” ja arutada, millised ootused on meil teistest kultuuridest tulijatele.

- ◆ **ÕPETAJALE:** Paluge õpilastel avaldada arvamust, mida tähendab kultuur. Paluge neil nimetada märksõnu, mis neil seostuvad selle mõistega. Julgustage õpilasi mitte valmis definitsiooni pakkuma, vaid otsima märksõnu, mida võiks kultuuri seletamiseks kasutada. Kirjutage märksõnad tahvlile. Kui ajurünnak on läbi (kestus oleneb üldisest dünaamikast, enamasti 5-6 minutit), pakkuge õpilastele järgnevaid võimalikke definitsioone ja öelge, et erinevaid definitsioone on väga palju ja need on vaid mõned:

- teatud inimgrupi eluviis
- teatud õpitud käitumise summa ühes inimgrupis
- mentaalne kaart, mis potentsiaalselt juhib meid meie suhetes inimeste ja loodusega
- uskumuste, väärtuste ja normide kogum, mis määrab sotsialiseerumise käigus omandatud käitumise ja on ühine teatud grupile teatud ajas ja kohas.
- kõik, mida inimesed ühiskonna liikmetena mõtleavad, teevad ja omavad

- ◆ **ARUTELU TEEMAD/ABISTAVAD KÜSIMUSED:** Arutage, et kultuur ei ole midagi muutumatut ja lisaks igas ühiskonnas eksisteerib kõrvuti mitmeid kultuure. Kultuur võib olla katustermin – „eesti kultuur“, aga paljud asjad käivad Põltsamaa külas ja

Tallinna kesklinnas erinevalt. Juba sellise väikese ja võrdlemisi ühtlase riigi puhul nagu Eesti on raske üheselt määratleda „eesti kultuuri“ – mis sinna võiks kuuluda? Ja kas „eesti kultuur“ või „Eesti kultuur“? EKI Keeleabi definitsiooni kohaselt esimene tähistab eestlaste kultuuri, teine aga kõikide Eestis elavate inimeste kultuuri.

Kas eesti kultuuri see rehetare, mida ikka ja taas kujutatakse eesti keele õpikutes ja mida vaid vähesed on näinud? Kas eesti kultuuri tundmiseks on oluline õppida ära paljalt saunatamine või on oluline süüa sealiha ja mulgikapsaid? Või iseloomustab Eesti kultuuri hoopis see, et meil on üks Euroopa suuremaid üksikemade protsent – suurem on vaid Lätis? Mida me ootame inimestelt, kes peavad Eestisse tulles „meie kultuuri omaks võtma“ – kas kõikide nende asjade kopeerimist?

Võib arutada, et kindlasti peab nõudma seaduse täitmist, samuti on ühiskonnas edukaks hakkamasaamiseks oluline sotsiaalsete normide täitmine, aga neid kirjutamata reegleid on uude riiki kolides pea võimatu ette teada ja arusaam nendest tuleb pika aja möödudes.

Üks levinumaid müüte on see, et väljaspool Eestist väljas elavad eestlased käituvad (erinevalt uussisserändajatest) nii nagu antud maades kombeks. Arutage õpilastega alltoodud pildi üle. See pilt on tehtud reeglitest, mille riputas Stockholmis üles majaomanik kohas, kus elab palju eestlastest ehitustöölisi.

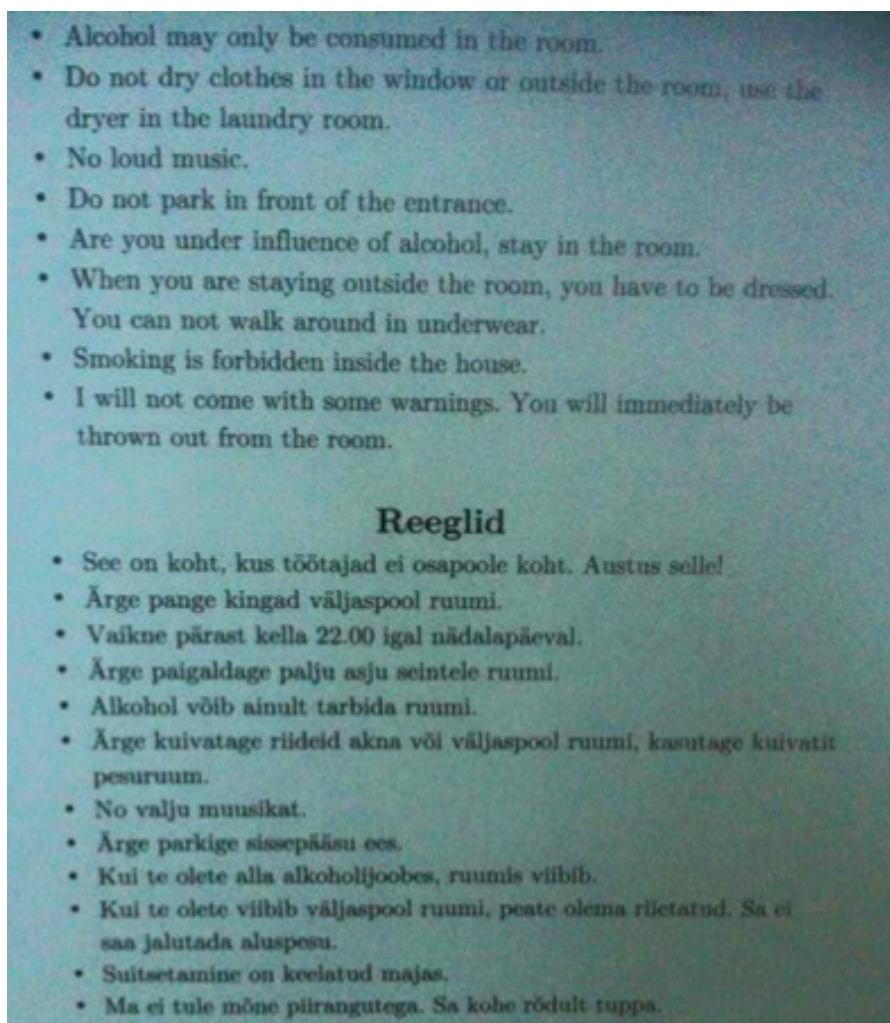

Foto allikas: Sotsiaalmeedia

Arutage, miks on eesti keeles naljakas tõlge ja kui õpilased pakuvad, et see on tehtud mõne tõlkeprogrammiga (nt Google Translate), arutage, miks eestlased ei oska piisavalt rootsi või inglise keelt, kui nad Rootsi tööle lähevad. Kuna pildile ei ole saanud tervet lehte, siis nt esimese reegli sisu võib vaid oletada. Millised asjad häirivad majaomanikku? Kas võib oletada, et ehitajad ei osanud mõnda reeglit ette mõelda, sest Eestis mõned neist asjadest ei pruugi nii palju häirida? Kuidas saavad uued tulijad teada sellistest reeglitest?

Järgnevad harjutused aitavad tunnetada kohanemise protsessi. Neid võib viia läbi selleks, et õpilased saaksid paremini aru, millised tunded võivad kaasneda uude riiki jõudmisega. Iseäranis soovitatav on teha neid harjutusi klassiga, kuhu tulevad uued lapsed. Nooremate lastega sobib hästi mäng „Sildid ja õhupallid“, mida võib teha kas ühes või kahes osas. Vanemate laste puhul, kui on rohkem aega, on hea „Barnaga“ mäng.

Ajurünnak

KULTUUR ON.....?

Aeg: 10 - 25 minutit.

Vanus: 6.-12. klassi õpilased.

Eesmärk: Suunata õpilased analüüsima, mida tunnevad uude riiki elama asuvad inimesed ja arutada, kuidas nad saaksid uussisserändajaid omalt poolt toetada. Harjutuse võib läbi viia kas ühes või kahes osas. Esimesel juhul läheb vaja ainult silte, teisel juhul ka õhupalle.

Vaja läheb: Sildid keeles, mida õpilased ei tunne. „Õhupallimängu“ jaoks on vaja erivärvilisi õhupalle (vähemalt 5), väljatrukitud mängukaarte ja kirjutusvahendit.

ÕPETAJALE: Vahetage üheks päevaks ära kõik klassis / koolimajas / koridoris olevad sildid (nt söökla sildid, seinal olevad teated vms). Kui soovite asendada ka numbrid, võite nt kasutada ida-araabia numbreid (vt ülal, peatükist „Araabia maad“). Kui soovite saada abi siltide kirjutamisega mõnes vähem tuntud keeles, pöörduge [Tartu Rahvusvaheliselt Maja](#) poole, võimalusel aitavad nad meeleldi.

Seejärel viige läbi arutelu. Paluge õpilastel mõelda, kuidas nad tundsid ennast, kui nad ei saanud aru, mis siltidel kirjas on? Arutlege teemal, millised tegurid teevad uustulijal uues riigis elu alustamise lihtsamaks või keerulisemaks? Millised tegurid takistavad kohalikke elanikke uustulijat südamlilikult ja soojalt vastu võtmast? Kui õpilased saavad heal tasemel aru inglise keelest, võite tutvustada neile, mida räägivad uued lapsed oma esimestest kuudest [Suuribritannias kooli minemisel](#).

Kuidas nad tahaksid, et neid aidatakse uues kultuuris? Kuidas nad ise saavad aidata Eestisse tulevatel uussisserändajatel mõista Eesti elu?

Laske õpilastel tutvuda välismaale elama läinud eestlaste kogemustega uues kultuuris:

„Üks mu tuttavaist visati Pariisis oma sõbra peret külastades peaaegu välja, kui ta oli perenaist südamepõhjani solvanud, võttes sisenedes õuekingad jalast. Aga ise olen vahel ka sedasama viga teinud ja külla minnes jalad sokkide väele võtnud. Ja samuti märganud endale külla tulevate belglaste silmis õudu, kui nad näevad, et pooled teistest külalistest sisenedes jalavarjud ära võtavad,“ kirjutab Eesti naine, kes elab palju aastaid Belgias.

„Arvasin, et oleme ju põhjamaalastega üsna sarnased - luterlik kultuur, astrid-lindgrenlik ellusuhtumine. Siin elades olen aru saanud, et on ka palju erinevusi,“ kirjutab Eestist Norrasse kolinud naine. „Sarnasusi leian palju hoopis teiste sisserännanutega endistest Nõukogude Liidu aladelt. Baltlastega muidugi, aga ka Venemaa venelaste ja tšetšeenidega näiteks. Meil on sarnased arusaamad lastekasvatusest, külalislahkusest, tervislikust toitumisest, sõprusest. Näiteks ei lõigata lauale pandud kooki või torti kunagi lahti. Iga külaline lõikab endale ise nii suure tüki kui soovib - meie mõistes on koogitaldrikul segadus nagu sigade söögilaua. Norrakad ei pese pühapäeviti pesu, sest naabrid vaatavad kui pesu kuivama paned, et sa töötad pühapäeval. Külla minnes võta oma joogid kaasa, teistele neid ei pakuta, ülejäägid tood pärast koju tagasi. Kui naaber organiseerib peo, võib ta hiljem külalistele arve söödu eest esitada.“

„Kui läksin külla emale Saksamaale, läksime temaga täiesti tülli, kuigi polnud üksteist pikka aega näinud. Ma jõudsin õhtul ja tahtsin pärast pikka ja kurnavat reisi duši alla minna. Olin unistanud sellest, kuidas saan puhtana minna värskete linade vahele pikali. Ema aga ütles, et peale 22.00 siin duši all ei käida, sest naabreid häirib veevulin,“ meenutab Eesti naine, kelle pere elab Saksamaal.

- ◆ Üheks võimaluseks panna õpilased olukorda, mis sarnaneb uude riiki jõudva inimese olukorrale, on „**Õhupallimäng**“. See annab lihtsa võimaluse suunata õpilased olukorda, milles nad peavad (sarnaselt uude riiki jõudva inimesega) tegelema mitme asjaga keerulise korraga – nimelt hoidma õhus mitut palli. „Õhupallimäng“ sobib hästi pagulaste ees seisvate väljakutsete arutamiseks. „Õhupallimäng“ on kohandatud [UNHCR mängust](#) Eesti konteksti sobivamaks.

„ÕHUPALLIMÄNGU“ REEGLID:

- Üks inimene seisab „mängualas“, mis peab olema piisavalt suur. Mängijaid võib olla korraga ka kaks, ent siis on vaja 10 õhupalli ja suuremat mänguala.
- Seletage, et mängija on uussisserändaja (või pagulane, kui teil on vastav teema). Eestisse tulles peab ta saama hakkama paljude uute asjadega korraga, sest sinne elu on erinev sellest, mis oli tema päritoluriigis. Õhupallid on iga päev esile kerkivad teemad. Mängija peab hoidma 30 sekundi (vanemad mängijad kauem, nt 60 sekundi) jooksul õhus nii palju õhupalle, kui suudab. Õhupalle ei või kinni püüda, vaid peab enda keha

kasutades õhus hoidma. Kui õhupall maha kukub või on väljaspool mänguala, on see pall mängust väljas.

- Kontrollige, et mängija(d) sai(d) ülesandest aru.
- Alustage mängu ja märkige väljaläinud õhupallid kaardile, mille õpilane saab hiljem endale.

KEEL

Kuna sa ei räägi eesti keelt, läksid sa vale bussi peale ja avastasid end täiesti tundmatust kohast. Sa ei tea, kuhu minna ja sul oli niigi vähe raha, nüüd pead lisaks ostma veel uue bussipileti.

Paljudele uussisserändajatele, kes ei oska eesti ega inglise keelt, on keerulised ka sellised igapäevategevused nagu bussisõit või poeskäik.

“Ma käisin ringi nagu mingis unenäos. Iga kord kui olin poes, mõtlesin, kuidas ma seekord aru saan, mida ma endale ostan. Ainuke asi, milles olin kindel, olid makaronid“ ütleb 25-aastane Tarek Egiptusest.

KODU

Sa elad kolmekesi oma sõpradega ja teie korteris ummistus WC. See juhtus ühel korral ka enne, siis tuli omanik ja kutsus kellegi ummistust likvideerima. Aga nüüd ei saa sa omanikku kätte ja sa mäletad, et ta vist sõitis Eestist mõneks ajaks ära.

„See oli täiesti hull olukord, me ei teadnud mida teha või kelle poole pöörduda, me käisime kaks kuud WC-s ainult koolis või lähedalasuvas ostukeskuses,“ ütleb 22-aastane Shichao, kes on pärit Hiinast.

TÖÖ

Sa tahaksid tööd leida ja sa saadad tööandjatele CV-sid, aga keegi ei vasta neile. Sa palud kõikidel, keda sa näed, uurida töö kohta, aga kõikide tööde puhul tahetakse väga head eesti keelt. Sa oskad juba natuke, aga mitte veel nii palju, et tööandja sind usaldaks. Sa tunned, et sa ei jaksa enam niisama kodus istuda ja et ka eesti keel areneks palju kiiremini, kui sa oleksid kohas, kus sa kuuleksid seda – töökoht oleks hea võimalus ka keelt kuulda ja harjutada.

TOIT

Sa ei ole veel harjunud uute hindadega, samuti ei ole sa harjunud olema nii, et sul ei ole sõpru ega peret, kes saavad raskel hetkel appi tulla. Ja nüüd on alles kuu keskpaik, aga sul on toiduraha otsas. Sa läheksid tööle, aga sa ei ole tööd leidnud. Sa ei tea, mida teha.

SÕBRAD

Sa oled laps, kes tunneb ennast üksikuna ja tahaksid leida endale sõpru. Aga kuna sa ei räägi eesti ega inglise keelt ja oled natuke pelglik, siis ootad, et keegi kutsuks sind mängima - või lihtsalt kampa. Esimesel päeval isegi kutsuti, aga siis sa ei läinud, sest siis olid veel päris uus ja ei julgenud. Sa mõtlesid, et küll edaspidi saab mängida, aga nüüd enam keegi ei kutsu. Sa ei oska ka ise kutsuda midagi mängima ja nii sa käid ja tunnedki ennast üksikuna.

- ◆ **ARUTELU TEEMAD/ABISTAVAD KÜSIMUSED:** Näidake õpilastele letti – üks nendest on kindlasti piim, aga milline? Esimesel fotol heebrea keel, teisel araabia keel.

Kas see on hapukoor, jogurt või hoopis midagi muud? Esimesel fotol heebrea keel, teisel araabia keel.

- ◆ **Barnga** on mäng, mille eesmärk on panna osalejad olukorda, mis näitab, kui keeruline võib mõnikord olla aru saada uuest kultuurist või uutest sotsiaalsetest normidest. Barnga mäng imiseks on vaja varuda aega – vähemalt üks koolitund (u 40 minutit), veel parem, kui on võimalik teha kaks tundi järjest, et peale mängu saaks läbi viia pikema arutelu.

„BARNGA“ REEGLID

Mängijad jagatakse rühmadesse (sobivaks suuruseks on 4-6 mängijat). Minimaalne mängijate arv on 16 ja maksimaalne arv on 30 inimest. Igale rühmale antakse üks kaardipakk, millest on osad kaardid välja võetud. Igale rühmale antakse ka mängureeglid ning palutakse nendega tutvuda. Mängijaid hoiatatakse, et peale tutvumist võetakse need ära ning mängu ajal ei saa enam rääkida. Selleks, et mängijad tunneksid enda reeglite osas kindlalt, antakse peale reeglitega tutvumist mõned minutid aega mängu katsetada. Seejärel mängujuht korjab reeglid ära ja nüüd ei tohi mängijad enam rääkida. Selleks, et omavahel suhelda, võib kasutada kehakeelt. Soovi korral võib joonistada pilte, ent sõnu ei või kirjutada. Kuna tegemist on turniiriga, siis vahepeal muudavad osad mängijad oma asukohta ja liiguvad erinevate rühmade vahel. Täpsed mängureeglid leiab siit, nagu ka küsimused hilisemaks aruteluks.

Mäng on üles ehitatud selle peale, et mängureeglites muutuvad – mitte palju, vaid mõned detailid. Osa mängijaid ei saa sellest aru, osa mängijaid saab, ent kuna verbaalne suhtlus on keelatud, on kõik mängijad keerulises olukorras.

Mäng loob hea aluse selleks, et arutada, millised võivad olla inimese tunded uues kultuuris, mis võib tekitada segadust, kuidas keerulisi olukordi lahendatakse ja millist tuge on võimalik pakkuda uute sotsiaalsete normide lahtimõtestamisel.

RADIKALISEERUMINE

Ekstremismi ja radikaliseerumisega tegelemisel on suur roll erinevatel riigistruktuuridel, ent kõige tõhusamaks on ennetus kogukonna tasandil. Siinkohal on raske üle hinnata noortega tegelevate täiskasvanute – õpetajate ja noorsootöötajate – mõju.

Kui noored otsivad vastuseid küsimustele, mis puudutavad identiteeti, kuulumist, aga ka religiooni või teatud ideoloogiaid (nt sotsiaalnatsionalism), võivad nende sattuda erinevad inimesed ja grupid, mis väidavad end teadvat vastuseid. Kuna paljude ekstreemseid ideoloogiaid propageerivate gruppide vastused on pealtnäha lihtsad või rõhutavad tegevuse õilsust, võivad need olla äärmiselt ligitõmbavad.

Kuna nii paremäärmuslased kui religioossed ekstremistid on teinud enda tööriistaks interneti ja sotsiaalmeedia, võimaldab see inimestel, sh noortel inimestel, siseneda aina sügavamale radikaalsete ideede maailma ilma et nende ümber olevad inimesed sellest aru saaks. Üheks näiteks internetis levivatest noortele suunatud pahatahtlikest ideedest, millele lapsevanemad on saanud mõnikord liiga hilja jälile, on „[mäng](#)“ [Sinivaal](#), mis jõudis 2017. aastal ka Eestisse.

Kooli roll on kaitsta õpilasi erinevate kahjustavate tegurite eest, olgu nendeks kas narkootikumid, seksuaalvägivald vm. Samamoodi on kooli roll kaitsta noort inimest (ja kogukonda laiemalt) ekstreemsete ideede eest.

Õpilaste vastuvõtlikust ekstreemsetele ideoloogiatele vähendab see, kui neil on turvaline koht, kus nad saavad arutleda endale oluliste küsimuste üle, sh nende üle, mida ühiskonnas ebasobivaks või vastuoluliseks peetakse. Ekstreemsete ideoloogiate mõju aitab tasakaalustada ka, arendades empaatiat ja kriitilist mõtlemist ning pakkudes noortele teadmisi sellest, milleni ekstremism võib viia.

Suurbritannia valitsuse veebilehel, [mis on suunatud haridustöötajatele](#), on välja toodud rida tegureid, mis võivad suurendada õpilase haavatavust ja mida seetõttu tasub teadvustada. Loomulikult on need tegurid on indikatiivsed ja lõppkokkuvõttes tuleb hinnangu andmisel lähtuda enda professionaalsest kogemusest.

Noored inimesed läbivad sageli identiteedi otsimise protsessi. See muudab nad vastuvõtlikumaks erinevatele ideoloogiatele ning haavatavamaks. Mõnede noorte puhul võib lisateguritena mängida rolli see, kui nad tunnevad end olevat kaugel nii enda päritolukultuurist (nt vanemate sünnimaa) kui ka tunnevad end samal ajal olevat isoleeritud Eesti peavoolukultuurist. Sel juhul võivad nad intensiivsemalt otsida enda kohta ja gruppi, millesse kuuluda.

Noore inimese arengus mängivad olulist rolli ka isiklikud asjaolud, nt pinge perekonnas või traumaatilised sündmused. Ekstremismilõksu võivad lihtsamini sattuda noored, kellel on madal enesehinnang, kes tunnevad, et neid koheldakse ebaõiglaselt või kes tunnevad, et nad ei saa hakkama ja on kaotajad. Sageli lisandub nendele teguritele kurbus või viha, mis on seotud

nende enda kogemusega olla kiusatud või diskrimineeritud või mis tulenevad kokkupuutest rassismiga. Haavatavamaks muudab õpilased ka see, kui neil on raske sotsiaalseid suhteid luua, neil on keeruline tajuda teiste tundeid ja vajadusi, või kui neil on raske aru saada oma tegude tagajärgedest.

Õppematerjali esimeses osas toodud identiteedi, eelarvamuste ja diskrimineerimise teemad aitavad suunata arutelu selliselt, et noorel tekib turvalisem pinnas enda avamiseks.

Materjale selle kohta, kuidas arutleda õpilastega ekstremismist, terrorismist jms leiate inglise keeles nt [Educate Against Hate](#) veebilehel.